

VAI TRÒ CỦA NGƯỜI PHỤ NỮ TRONG GÌN GIỮ GIÁ TRỊ GIA ĐÌNH TRUYỀN THỐNG VÀ XÂY DỰNG GIA ĐÌNH THỦ ĐÔ THỜI KỲ MỚI

NGUYỄN HOÀNG ANH*

Tóm tắt: Trước những biến đổi của đời sống xã hội, gia đình Thủ đô có những biến chuyển nhất định để thích ứng với nhịp sống hiện đại. Tuy nhiên, những giá trị có cội nguồn từ văn hóa truyền thống, nhất là những giá trị đạo đức, những chuẩn mực đối nhân xử thế trong gia đình, dòng tộc và cộng đồng vẫn khẳng định được sức sống trường tồn, vẫn tiếp tục được từng gia đình trao truyền, kế thừa và phát huy trong xã hội ngày nay. Bài viết này phân tích những giá trị truyền thống, giá trị mới của gia đình Thủ đô và vai trò của phụ nữ trong xây dựng giá trị cho gia đình Thủ đô thời kỳ mới.

Từ khoá: Vai trò phụ nữ, giá trị gia đình truyền thống, xây dựng gia đình, gia đình Thủ đô

Abstract: Prior to the changes in social life, the capital's family had certain changes to adapt to the modern rhythm of life. However, values derived from traditional culture, especially moral values, and standards of human behavior in families, clans, and communities, still affirms their eternal vitality, and continue to be handed down, inherited, and promoted by each family in today's society. This article analyzes the traditional values, new values of the Capital's family and the role of women in building values for the family in the new period.

Keywords: Women's role, traditional family values, build up family, Hanoi Capital family

Đặt vấn đề

Gia đình là tế bào của xã hội, là cái nôi nuôi dưỡng, giúp con người hình thành và phát triển nhân cách. Vai trò của gia đình là vô cùng thiêng liêng và cao cả trong việc xây dựng và phát triển xã hội. Với truyền thống nghìn năm văn hiến, người dân Hà Thành vẫn lưu truyền và phát huy những giá trị gia đình truyền thống của bao đời cho thế hệ sau. Trải qua nhiều thế hệ, gia đình Thủ đô được hình thành và phát triển với những chuẩn mực giá trị tốt đẹp góp phần xây dựng và phát huy bản sắc văn hoá dân tộc.

* Học viện Phụ nữ Việt Nam

Ngày nhận bài: 04/11/2022; Ngày phản biện: 12/11/2022; Ngày duyệt đăng: 27/02/2023

Trước những biến đổi của đời sống xã hội, gia đình Việt Nam nói chung, gia đình Thủ đô nói riêng có những biến chuyển nhất định để thích ứng với xã hội hiện đại. Tuy nhiên, những giá trị có cội nguồn từ văn hóa truyền thống, nhất là những giá trị đạo đức, chuẩn mực ứng xử trong gia đình, trong cộng đồng vẫn khẳng định được sức sống trường tồn, vẫn tiếp tục được từng gia đình trao truyền, kế thừa và phát huy trong xã hội ngày nay. Xây dựng gia đình hạnh phúc và bền vững là nhiệm vụ mang tính chiến lược trong sự nghiệp đổi mới của Thủ đô Hà Nội, là trách nhiệm của các ban ngành, đoàn thể, tổ chức, xã hội và của mọi người dân trong thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế. Trong việc lưu truyền, vun đắp các giá trị gia đình truyền thống, xây dựng các giá trị gia đình đương đại không ai có thể phủ nhận được vai trò đặc biệt quan trọng của người phụ nữ.

Trên cơ sở tham khảo một số tài liệu thứ cấp với kỹ thuật tổng hợp, phân tích tài liệu, so sánh thông tin và suy luận logic, bài viết này bàn thảo về các giá trị của gia đình truyền thống, giá trị của gia đình hiện đại và vai trò của phụ nữ trong gìn giữ các giá trị gia đình truyền thống và xây dựng gia đình Thủ đô thời kỳ mới.

1. Giá trị gia đình truyền thống và giá trị gia đình Thủ đô thời kỳ mới

Trong lịch sử phát triển, gia đình vừa là một đơn vị kinh tế, vừa là cái nôi đầu tiên nuôi dưỡng, giáo dục con người, duy trì và phát triển những quan hệ tình cảm đặc biệt, trao truyền các giá trị từ thế hệ này sang thế hệ khác. Gia đình là thiết chế cơ bản của xã hội có vai trò đặc biệt quan trọng trong việc xã hội hóa con người.

Gia đình là môi trường đầu tiên quan trọng nhất để con người hoàn thiện mình trước khi tham gia vào xã hội. Vì vậy, những giá trị, chuẩn mực, đạo đức trong gia đình cần được phân định và chọn lựa. Con người hiện đại có nhiều thuận lợi hơn cha ông trong việc xây dựng, học tập các giá trị, chuẩn mực, đạo đức trong gia đình. Một mặt, họ được kế thừa các giá trị truyền thống. Mặt khác, họ góp phần xây dựng các giá trị mới dựa trên sự phát triển của kinh tế, tri thức, khoa học, đó là các giá trị hiện đại. Sự kết hợp hài hòa hai yếu tố này sẽ hướng tới xây dựng gia đình văn minh, xã hội phồn thịnh, cuộc sống của con người ngày càng hạnh phúc hơn. Có những giá trị gia đình truyền thống vẫn được gia đình Thủ đô lưu giữ, có nhiều giá trị truyền thống đã biến đổi và với đặc thù của Thủ đô - trung tâm chính trị, văn hoá, kinh tế, ngoại giao ... của cả nước, gia đình Hà Nội còn kết tinh nhiều giá trị của thời đại mới.

1.1. Các giá trị truyền thống

Vợ chồng chung thủy, trọn nghĩa tào khang

Mối quan hệ vợ chồng là đặc trưng của hôn nhân. Trong gia đình Việt Nam truyền thống, nghĩa vợ chồng là một giá trị đạo đức rất được coi trọng, tôn vinh. Thủy chung trong xã hội phong kiến là việc người vợ luôn dành trọn tình yêu thương cho chồng, trước sau như một, đến trọn đời, không thay đổi trước mọi cám dỗ hay bất trắc của cuộc đời. Trong xã hội phong kiến, người phụ nữ ngay từ nhỏ đã được giáo dục và rèn dạy theo các quy phạm đạo

---

đức nghiêm ngặt, khát khe, gìn giữ trinh tiết bằng cả mạng sống, danh dự của bản thân, thậm chí của cả gia đình, họ tộc. Nam giới có thể lấy nhiều vợ nhưng phụ nữ thì tuyệt đối chỉ thờ một chồng: “tra nam thê bảy thiếp, gái chính chuyên chỉ có một chồng”. Sự nhất mực thủy chung với chồng được coi là phẩm hạnh cao quý nhất của người phụ nữ. Có những câu ca dao đã cổ súy, tôn vinh phẩm hạnh chung thủy của những người vợ “chồng em áo rách em thương, chồng người áo gấm, xông hương mặc người”. Vợ chồng sống đời ở kiếp với nhau còn là ân nghĩa. Nghĩa vợ chồng là nghĩa tào khang đã được hun đúc, nuôi dưỡng từ thừa hàn vi của những ngày đầu cuộc sống hôn nhân. Người vợ được lấy về để có người chăm lo, nâng khăn, sửa túi, giúp chồng đèn sách sớm khuya, miệt mài kinh sử; để có người thay chồng làm lụng, cấy hái hoặc buôn thúng, bán bưng và chăm lo nhà cửa, phụng dưỡng cha mẹ già, nuôi dạy con thơ. Công sức và sự hy sinh tảo tần suốt một đời của người vợ được người chồng ghi tạc, đáp đền. Nếu một ngày người chồng đỗ đạt, được bổ nhiệm làm quan, vinh quy bái tổ thì “kiệu anh đi trước, vồng nàng theo sau” hoặc người chồng từ tay trắng làm nên nghiệp lớn, người vợ trở thành bà chủ, có danh tiếng, được trọng vọng hơn trong xã hội thì đó cũng được xem là sự tri ân, báo đáp của người chồng đối với “hậu phương” của mình. Tình vợ chồng chung thủy, nghĩa vợ chồng tào khang không dễ quên là vì như vậy.

Luật Hôn nhân & Gia đình (1959) là bộ luật đầu tiên của Nhà nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa, đã bảo hộ hôn nhân một vợ một chồng, giá trị “chung thủy” được đề cao và được Luật quy định là trách nhiệm của cả hai vợ chồng. Về bản chất, chung thủy là sự không chia sẻ tình dục với người khác ngoài hôn nhân. Điều này không chỉ có ý nghĩa về mặt tự nhiên mà còn mang ý nghĩa đạo đức: quan hệ “ngoài luồng” ám chỉ các mối quan hệ tình dục ngoài hôn nhân bị chê trách, lên án; và bị pháp luật nghiêm cấm, quy định xử phạt hành chính: Pháp luật về hôn nhân - gia đình cấm những người đã có vợ, có chồng chung sống như vợ chồng với người khác hoặc người chưa có vợ, có chồng nhưng chung sống như vợ chồng với người đã có vợ, có chồng. Các hành vi đó bị quy vào tội vi phạm chế độ hôn nhân một vợ một chồng. Sự thủy chung trong quan hệ vợ chồng giúp cho hôn nhân đạt được mục đích và giá trị đích thực, cũng là yếu tố tiên quyết để duy trì lòng tin, hạnh phúc, tình yêu và sự bền vững của mỗi gia đình. Vì vậy, đây là giá trị sẽ còn được tiếp tục gìn giữ trong gia đình hiện đại.

Cha mẹ mẫu mực, con cái hiếu thảo, anh em hòa thuận

Các mối quan hệ trong gia đình (hạt nhân) bao gồm quan hệ giữa cha mẹ và con cái, vợ chồng, anh chị em.

Quan hệ cha mẹ - con cái luôn đề cao đạo hiếu của người con với bậc sinh thành. Theo quan niệm đạo đức truyền thống, đạo hiếu được coi là gốc của các đức khác, hành vi của con người không gì lớn bằng chữ hiếu, trong các tội của con người không có tội nào lớn hơn tội bất hiếu. Người con có hiếu phải là người có ý thức đầy đủ về tình cảm và bổn phận của mình đối với cha mẹ, là sự biết ơn sâu sắc công sinh thành, dưỡng dục của cha mẹ. Đạo hiếu phải được biểu hiện bằng hành vi cụ thể như phải biết giữ gìn thân thể, sức

khỏe và phẩm hạnh của mình để cho cha mẹ yên lòng, không làm điều xấu gây phiền lụy cho cha mẹ, phải tiếp nối nghề nghiệp của cha ông và phải sinh con trai để tiếp nối dòng họ, thờ phụng tổ tiên.

Cha, mẹ phải nhân từ, mẫu mực, giáo dục con bằng chính sự nêu gương của mình, luôn chỉ bảo, dạy dỗ để hướng thiện cho con, nhưng cũng biết bao dung khi con lầm lỡ. Cốt lõi của Nho giáo răn dạy: Làm vua ra vua, quan ra quan, cha ra cha, con ra con, chồng ra chồng, vợ ra vợ. Mỗi người đều phải thực hiện đúng với danh phận, vị trí của mình thì gia đình mới yên ấm, xã hội mới ổn định và phát triển. Trong xã hội phong kiến, trách nhiệm dạy dỗ, uốn nắn con cái được đặt nặng hơn cho người mẹ. Thành ngữ “Phúc đức tại mẫu” vừa răn dạy người mẹ sống thiện, làm những việc tử tế để cho con cháu đời sau được hưởng phúc đức, đồng thời cũng hàm ý trách cứ, đổ lỗi cho người phụ nữ trong gia đình “con hư tại mẹ, cháu hư tại bà” nếu như con cái gặp điều không may mắn hoặc phạm lỗi lầm... Bên cạnh đó, lại có câu “cha nào con nấy” và “Hổ phụ sinh hổ tử” để tôn vinh những người cha có con trai giỏi giang, đáng tự hào, đồng thời cũng răn dạy người cha phải biết coi trọng đạo lý, sống chừng mực để con cái không phải gánh hậu họa “Đời cha ăn mặn, đời con khát nước”. Quan hệ cha mẹ - con cái không chỉ là sự yêu thương, tôn kính, mà còn hàm chứa cả trách nhiệm nuôi nấng, phụng dưỡng, bổn phận chăm sóc cả thể chất và tinh thần của cha mẹ với con cái (khi còn nhỏ) và con cái đã trưởng thành với cha mẹ già “trẻ cậy cha, già cậy con”.

Anh em trong một nhà thì người anh trai cả có uy quyền rất lớn, chỉ dưới cha và có thể thay cha khi cần thiết, có trách nhiệm lo toan, che chở cho các em nhưng cũng có quyền định đoạt cuộc đời của các em “Quyền huynh thế phụ”, lo cúng giỗ, nối dõi tông đường và đối ngoại với họ tộc, làng xã. Trong những gia đình đông con, người con cả, dù là trai hay gái cũng là người vất vả nhất vì sớm phải chia sẻ gánh nặng với bố mẹ, chăm sóc các em, phụng dưỡng ông bà. Người con út thường được cha mẹ cưng chiều nhất “con út trút cửa nhà”, “giàu con út, khó con út”. Nếu gia đình có điều kiện vật chất đầy đủ thì con út là người được hưởng lợi nhiều nhất vì trưởng thành sau cùng khi các anh chị đã yên bề gia thất. Nếu nhà có hoàn cảnh khó khăn thì con út cũng là người phải chịu thiếu thốn, cực khổ nhiều nhất khi các anh chị đã trưởng thành, cho nên các anh chị lớn có bổn phận, trách nhiệm bảo bọc cho em, phận làm em phải biết vâng lời các anh, chị.

Tình yêu thương, sự tôn trọng trong gia đình

Tình thương yêu, đùm bọc và ý thức trách nhiệm của mỗi thành viên gia đình là kết tinh của văn hóa gia đình, với nề nếp gia phong riêng có của từng gia đình, dòng họ. Từ cái nôi gia đình, tình thương yêu ruột thịt được lan tỏa, mở rộng ra tình yêu thương giữa con người, tình yêu với quê hương, đất nước. Kẻ nào bất hiếu với cha mẹ, tàn nhẫn với anh chị em thì không thể là người tốt và đáng được tin tưởng trong xã hội. Chính cội nguồn yêu thương sâu đậm trong gia đình là chỗ dựa vững chắc cho sự tồn tại, phát triển của gia đình, đất nước trước những biến cố của lịch sử.

Người Việt Nam trong đối nhân xử thế “duy tình, trọng tình” hơn “duy lý, trọng lý” nên thường giải quyết tất cả các mối quan hệ không phải chỉ theo giáo lý và luật pháp mà còn trên cơ sở của tình nghĩa. Bên cạnh đó, mối quan hệ trên dưới trong gia đình được quy định rất rõ ràng. Ở những vị trí cụ thể của mình, mỗi thành viên đều phải ứng xử theo đúng phận sự và vị thế của mình: cha mẹ nhân từ, con cái hiếu thảo, vợ chồng hòa thuận, thủy chung, anh nhường nhịn em, em kính trọng anh, chị... Nếu tất cả các thành viên đều giữ đúng những nguyên tắc ứng xử đó thì gia đình nhất định sẽ êm ấm, thuận hoà, xã hội nhất định sẽ yên ổn, thái bình.

Các câu chuyện lịch sử, văn chương bác học hay văn học dân gian của Việt Nam đều thể hiện rất rõ nguyên tắc kết hợp hài hoà quan điểm của Nho giáo với những giá trị truyền thống của dân tộc trong xây dựng gia đình và giáo dục gia đình. Nhà như là cái nước nhỏ, nước giống như cái nhà to, nước phải có phép nước, nhà phải có gia phong và gia phong cũng ràng buộc con người không kém gì phép nước. Chính vì vậy, dù ở thời đại nào, cũng cần giáo dục cho thế hệ trẻ lòng biết ơn sâu sắc công ơn trời biển của cha mẹ, cũng cần xây dựng tôn ti trật tự trong gia đình mà trong đó mỗi người đều làm tốt trách nhiệm của mình với tình yêu thương và sự tôn trọng lẫn nhau.

Truyền thống hiếu học, nho nhã

Đây được xem như đặc trưng nổi bật của gia đình và con người Thăng Long - Hà Nội. Là kinh đô nhiều đời, Thăng Long cũng là trung tâm về học hành, thi cử của cả nước. Nhiều công trình mang các giá trị văn hóa vật thể, phi vật thể còn được lưu truyền, gìn giữ đến ngày nay. Nhiều con phố cổ của Thủ đô là chứng nhân về sự học hành của Hà Nội xưa. Đó là phố Tràng Thi, nơi diễn ra cuộc thi Hương của sĩ tử các tỉnh từ Thanh Hóa trở ra, là phố Hàng Bút, Hàng Giấy chuyên doanh những vật phẩm không thể thiếu cho nghiệp “bút nghiên” của các sĩ tử. Hà Nội còn có Đền Ngọc Sơn là nơi thờ thần Văn Xương Đế Quân, là ngôi sao chủ việc văn chương khoa cử. Trên bờ Hồ Hoàn Kiếm còn sừng sững Đài Nghiên, Tháp Bút - biểu tượng của khoa cử. Đặc biệt, không thể không kể đến Văn Miếu - Quốc Tử Giám. Không chỉ thờ cúng các bậc tiên thánh, tiên sư của đạo Nho, Văn Miếu mang chức năng của một trường học hoàng gia mà học trò đầu tiên là vua Lý Nhân Tông hồi nhỏ (con trai của vua Lý Thánh Tông và Nguyên phi Ý Lan). Đến năm 1076, Quốc Tử Giám được lập thành trường đại học đầu tiên của triều đình phong kiến Việt Nam. Ban đầu, trường chỉ dành riêng cho con của vua và con các bậc đại quyền quý (gọi là quốc tử), đến năm 1253, Quốc Tử Giám được đổi thành Quốc học viện, cho mở rộng và thu nhận cả con cái của dân thường nhưng có sức học nổi trội. Văn Miếu - Quốc Tử Giám không chỉ là tài sản quý giá của Thủ đô, của Việt Nam, mà đã trở thành tài sản, di sản văn hóa của nhân loại, là khu di tích tâm linh, biểu tượng của trí tuệ, truyền thống hiếu học. Kinh đô Thăng Long là nơi tổ chức thi cử, tuyển chọn người tài nên tụ hội được nhiều thầy giỏi và nhiều người hiếu học tìm đến. Không chỉ chú trọng việc tuyển người tài bằng khoa cử, từ thời nhà Trần đã lập ra Giảng Võ đường (nay

là phố Giảng Võ) để làm nơi thao luyện quân sự, võ nghệ bảo vệ Tổ quốc, cũng là nơi truyền dạy binh pháp, tôi rèn bản lĩnh chiến trường cho quân sỹ.

Chính vì vậy, trong những nét thanh lịch, văn minh của người Hà Nội, truyền thống hiếu học, chú trọng mở trường, tôn sư trọng đạo, vinh danh nghề dạy học là một nét đẹp rất đáng tự hào. Gia đình truyền thống luôn coi trọng sự nghiệp khoa cử, quý trọng người hiền tài, trọng vọng kẻ sỹ là tầng lớp trí thức trong xã hội, có học vấn, hào hoa và trọng danh dự. Gia đình dù nghèo cũng không để con cái thất học. Cho dù phải sống tần tiện cha mẹ cũng gắng để lo cho con đi học với tâm nguyện “để lại chữ” cho con.

Đời sống tinh thần của người dân Thăng Long - Hà Nội rất phong phú, có nhiều thú vui tao nhã, có gu thẩm mỹ tinh tế, nhẹ nhàng, biết làm đẹp và biết thưởng thức cái đẹp. Nề nếp gia phong trong gia đình Thủ đô vẫn lưu truyền phong cách sống thanh lịch, văn minh, thân thiện với con người và thiên nhiên, vừa hào hoa, phong nhã, vừa giản dị, chất phác. Giáo dục gia đình Thủ đô ngày nay cần tiếp nối truyền thống này, vừa giữ trọn nét tinh tế truyền thống, vừa hài hòa với phong cách hiện đại.

1.2. Các giá trị gia đình Thủ đô thời kỳ mới

Đề cao bình đẳng giới, xóa bỏ bạo lực giới

Chịu ảnh hưởng của nghìn năm Bắc thuộc, tư tưởng phong kiến trọng nam khinh nữ áp đặt lên quan hệ giới trong gia đình truyền thống những ràng buộc hết sức hà khắc, ngặt nghèo. Các khuôn mẫu giới đã trở thành luật tục kìm hãm, đè nén người phụ nữ trong gia đình. Tư tưởng này cũng chính là nguyên nhân sâu xa của bạo lực gia đình. Tuy nhiên, truyền thống của dân tộc Việt Nam là “Trọng Mẫu, Thờ Mẫu”. Phụ nữ Việt Nam không chỉ là vợ, là mẹ, là bà, mà còn là các anh hùng dân tộc như Hai Bà Trưng, Bà Triệu, Bùi Thị Xuân, Lê Chân... Phụ nữ được thờ cúng trong đền thờ các vua Hùng và các đền thờ Thánh Mẫu, Bà Chúa Thượng Ngàn, Bà Chúa Núi, Bà Chúa Xứ, Bà Chúa Kho... trên khắp đất nước. Phụ nữ cũng được tôn vinh làm Thành Hoàng của nhiều làng quê. Trong văn hóa dân gian, dễ dàng bắt gặp những câu ca dao, hò vè thể hiện sự phản kháng lại những giáo lý khắt khe của Nho giáo, như: “Gió đưa cành trúc ngả quỳ; Ba năm trực tiết còn gì là xuân” hay “Không chồng mà chữa mới ngoan, Có chồng mà chữa - thế gian sự thương”. Điều đó cho thấy khát khao bình đẳng, tự do, vượt ra khỏi vòng kiềm tỏa của những định kiến, khuôn mẫu giới của các tầng lớp phụ nữ trong xã hội cũ. Vợ chồng “tương kính như tân” là sự tôn trọng, đối đãi với nhau đúng với vị trí ưu tiên mà người này đã cam kết dành cho người kia đến trọn đời. Điều đó không chỉ vì lễ nghĩa mà vì tình thương yêu, trân trọng khi có được một người đồng cam cộng khổ, cùng gánh vác những gánh nặng của cuộc đời. Một gia đình bình đẳng, không bạo lực sẽ là nơi an toàn nhất cho mỗi thành viên.

Đi đâu cả nước trong phong trào chống tư tưởng phong kiến, đòi quyền bình đẳng cho phụ nữ, trật tự gia đình cũ của Thủ đô đã có nhiều biến đổi. Cùng với sự phát triển mạnh mẽ của thị trường lao động - việc làm và các dịch vụ gia đình, phụ nữ có nhiều cơ hội hơn giải

---

phóng khỏi sự trói buộc của bốn phạm nội trợ, sinh đẻ và chăm sóc con cái. Khoa học về giới đã chứng minh rằng công việc trong gia đình không phải của riêng phụ nữ. Họ cũng gánh vác công việc ngoài xã hội như nam giới và họ có quyền được chia sẻ gánh nặng gia đình với chồng và các thành viên khác. Bình đẳng giới được ghi nhận có những chuyển biến đáng kể, thể hiện vai trò cùng làm chủ, cùng quyết định trong gia đình của người phụ nữ, khẳng định mức độ bình đẳng giới trong gia đình được cải thiện.

Mặc dù thành tựu bình đẳng giới còn chưa đồng đều giữa thành thị, nông thôn, giữa các nhóm đối tượng và thành phần dân cư nhưng nhiều nghiên cứu đã chỉ ra bình đẳng giới trong gia đình của Hà Nội rõ nét hơn nhiều tỉnh thành khác. Vì vậy, thực hiện bình đẳng giới trong gia đình Thủ đô không chỉ là tôn vinh một giá trị hiện đại mà đây cũng là sự kế thừa truyền thống. Bình đẳng giới trong gia đình Thủ đô có đóng góp to lớn vào thành tựu thực hiện bình đẳng giới ở Việt Nam nói chung.

Tôn trọng quyền cá nhân của các thành viên gia đình

Quyền cá nhân là một quyền cơ bản của các thành viên trong gia đình và xã hội. Khi còn nhỏ, trẻ em có quyền được chăm sóc, nuôi dưỡng, quyền được học tập, quyền được bày tỏ ý kiến. Khi lớn lên, con người có quyền được lựa chọn nghề nghiệp phù hợp năng lực và sở thích cá nhân, tự quyết định hôn nhân và định đoạt tương lai của chính mình. Xu hướng tôn trọng và đề cao quyền tự do cá nhân là tất yếu trong bối cảnh mở rộng dân chủ xã hội, công bằng, văn minh. Hà Nội là địa phương có nhiều cơ hội tiếp nhận, giao thoa các luồng tư tưởng tiến bộ phương Tây, do đó vấn đề quyền tự do cá nhân cũng được nhìn nhận khá cởi mở. Trong gia đình hiện đại, các thành viên được bình đẳng trong tiếp cận các cơ hội và nguồn lực, được tạo điều kiện để phát triển năng lực và phát huy sở trường. Khát vọng đó không chỉ của mỗi cá nhân mà là khát vọng cho gia đình, xã hội. Đó cũng chính là thể hiện quyền cá nhân của con người được luật pháp bảo vệ.

Trong điều kiện kinh tế phát triển, vấn đề nhà ở tại các đô thị lớn như Hà Nội có nhiều chuyển biến rõ rệt, không gian riêng của mỗi cá nhân trong gia đình được đề cao. Với mức sống ngày càng được cải thiện, không gian sống an toàn, lành mạnh, gần gũi với thiên nhiên là mục đích hướng đến để góp phần đảm bảo môi trường sống toàn diện, nâng cao chất lượng sống của người dân Thủ đô.

Quyền và trách nhiệm đi liền với nhau. Cha mẹ có quyền chăm sóc, giáo dục, bảo vệ con cái nhưng đó cũng là trách nhiệm của cha mẹ. Sẽ là vi phạm pháp luật và đạo đức nếu không thực hiện tốt các quyền và trách nhiệm đó. Con cái có quyền được hưởng sự chăm sóc, nuôi dưỡng, giáo dục đầy đủ của cha mẹ, có quyền được tham gia ý kiến trong gia đình nhưng cũng có trách nhiệm chăm sóc, phụng dưỡng bố mẹ và thực hiện các công việc gia đình phù hợp khả năng, độ tuổi. Để thực hiện tốt quyền và trách nhiệm của mỗi thành viên gia đình, rất cần có sự kết hợp giữa các yếu tố truyền thống và hiện đại. Quyền tự do của mỗi cá nhân phải được đặt trong sự hài hòa và tôn trọng quyền tự do của các thành viên khác trong gia đình.

đình. Mỗi người cần có trách nhiệm với hành động của mình, cần suy nghĩ xem hành động đó gây tổn hại gì đến quyền tự do cá nhân của thành viên khác và mang lại lợi ích hay bất lợi gì cho cả gia đình.

Gia đình là nơi con người xây dựng mối quan hệ yêu thương, bình đẳng, hòa thuận nhưng cũng là môi trường khuyến khích và cổ vũ con người có ý chí phấn đấu, phát huy những nền tảng thể hệ cha ông đã trao truyền để đạt tới những thành tựu mới, mang vinh quang báo đáp công ơn mẹ cha, làm rạng danh dòng họ, tổ tông - “con hơn cha là nhà có phúc”.

Trong thời kỳ hội nhập quốc tế sâu rộng, gia đình Hà Nội vừa gìn giữ những giá trị truyền thống tốt đẹp, rất đáng tự hào của gia đình Thủ đô, vừa tiếp thu những giá trị phù hợp với thời đại.

2. Vai trò của phụ nữ trong xây dựng gia đình thủ đô thời kỳ mới

Vai trò của người phụ nữ trong xây dựng gia đình trong bài viết này được hiểu là mô hình hành vi (các hành vi ứng xử) của phụ nữ thực hiện xây dựng gia đình mà các thành viên gia đình chờ đợi hay kỳ vọng ở họ. Vai trò của phụ nữ trong xây dựng gia đình thể hiện cả quan điểm, thái độ và thực hành của họ về quyền và trách nhiệm của phụ nữ trong đời sống gia đình với các tư cách: làm bà, làm mẹ, làm vợ, làm con (đã trưởng thành).

Nội dung cụ thể về các vai trò, quyền và lợi ích (địa vị) của phụ nữ trong xây dựng gia đình gồm:

✓ Với tư cách làm vợ, phụ nữ có các vai trò sau: đóng góp kinh tế, thu nhập, tham gia quyết định các vấn đề lớn của gia đình, định hướng phát triển kinh tế, chăm sóc sức khoẻ, dinh dưỡng, chăm sóc tình cảm, chăm sóc tâm - sinh lý vợ chồng.

✓ Với tư cách làm mẹ, phụ nữ có các vai trò sau: sinh con và nuôi con bằng sữa mẹ, nuôi dưỡng, giáo dục con, trao truyền các giá trị văn hoá tinh thần cho thế hệ sau, chăm sóc tâm - sinh lý - tình cảm đối với con.

✓ Với tư cách làm bà, phụ nữ có các vai trò sau: chăm sóc dạy bảo các cháu, trao truyền văn hoá truyền thống, kinh nghiệm lao động sản xuất, kinh doanh, kinh nghiệm đối nhân xử thế, định hướng giá trị sống cho con cháu, hỗ trợ kinh tế (nếu có), là chỗ dựa về tinh thần cho con, cháu.

✓ Với tư cách làm con (đã trưởng thành) trong gia đình, phụ nữ có các vai trò sau: tham gia quyết định các vấn đề lớn của gia đình, đóng góp kinh tế, chăm sóc người ốm, người già, phụng dưỡng cha mẹ, ông bà, là chỗ dựa về kinh tế - tinh thần cho cha mẹ già...

3. Vai trò của phụ nữ trong xây dựng gia đình Thủ đô thời kỳ mới

Những giá trị gia đình truyền thống và những giá trị của gia đình Thủ đô hiện đại vẫn đan xen tồn tại. Người phụ nữ - người giữ lửa trong mỗi gia đình – có vai trò quan trọng trong

---

việc xây dựng, gìn giữ, phát huy các giá trị gia đình đó. Nhiều nghiên cứu đã chỉ ra phụ nữ giữ vai trò trung tâm xây dựng các mối quan hệ trong gia đình và tổ chức cuộc sống gia đình; là người vun đắp hạnh phúc, người duy trì và phát triển những giá trị văn hóa gia đình, giữ gìn bản sắc dân tộc, góp phần xây dựng nguồn nhân lực có chất lượng cho đất nước - nhân tố quan trọng góp phần vào sự phát triển của xã hội. Nhiều nghiên cứu về giới, về gia đình đã chỉ ra rằng, mặc dù tỷ lệ phụ nữ tham gia công việc xã hội ngày càng nhiều, khẳng định được vị thế và thành công không kém nam giới, nhưng nhìn chung công việc xây dựng và tổ chức cuộc sống gia đình vẫn do người phụ nữ đảm nhiệm chính trong các vai trò khác nhau.

a) Với tư cách làm vợ

Phụ nữ sinh ra đã mang những đặc điểm tự nhiên của giới nữ nhưng khuôn mẫu hành vi “làm vợ” là do xã hội gán cho họ thông qua dạy – học và nỗ lực của bản thân phụ nữ. Là người vợ, phụ nữ có ảnh hưởng to lớn tới hạnh phúc và sự ổn định của gia đình. Họ được coi là người giữ lửa cho gia đình.

Người phụ nữ là người chăm lo đời sống tinh thần, tình cảm cho các thành viên gia đình

Chăm sóc đời sống tinh thần, tình cảm cho các thành viên gia đình là chức năng quan trọng nhất của gia đình. Với bản tính yêu thương, che chở, người vợ thường là người đảm nhiệm chính chức năng này của gia đình, là trung tâm gắn kết, chăm lo đời sống tình cảm cho các thành viên gia đình. Người phụ nữ luôn hiểu rõ đường ăn, nết ở của chồng mình, cố vũ, hậu thuẫn cho chồng trên con đường sự nghiệp, trở thành người vợ thủy chung son sắt, luôn chia sẻ những tâm sự, buồn vui trong cuộc sống, khéo léo, tinh tế trong đối nhân xử thế, chủ động sắp xếp công việc gia đình để người chồng yên tâm công tác. Trong mọi hoàn cảnh người vợ cùng kề vai sát cánh với người chồng, biết ủng hộ các ý tưởng, hành động tích cực của chồng, là người thúc đẩy những ước mơ, hoài bão, nghị lực của người chồng, bảo vệ uy tín và động viên chồng phấn đấu, thành đạt. Đằng sau sự thành công của người chồng đều có bóng dáng của người vợ tảo tần.

Với bản tính vị tha, trái tim nhân hậu, người phụ nữ biết cách tạo cho gia đình trở thành tổ ấm, nơi sum vầy, chia sẻ yêu thương, nơi bộc lộ cảm xúc tâm hồn của mỗi thành viên. Người phụ nữ trở thành sợi dây liên kết tình cảm trong gia đình, là người thường xuyên gắn gũi động viên, kết nối các thế hệ và các thành viên trong gia đình, có khả năng dung hòa các mối quan hệ của các thế hệ và các thành viên: Ông bà - Cha mẹ - Vợ chồng - Con cháu... để giữ gìn hòa khí trong gia đình. Họ thể hiện vai trò ấy một cách bình dị, tự nhiên dù phải vất vả, hy sinh quyền lợi của bản thân.

Người vợ là người luôn quan tâm, chăm sóc cho chồng từng bữa ăn giấc ngủ và những điều kiện sinh hoạt hàng ngày. Trong cư xử với chồng vừa mềm mỏng, vị tha, vừa kiên quyết, khôn khéo để có thể giúp chồng chiến thắng những thói hư tật xấu, vượt qua nghịch cảnh, cám dỗ và các tệ nạn xã hội để bảo vệ hạnh phúc gia đình.

Người phụ nữ là một trụ cột kinh tế của gia đình

Trong xã hội cũ, quan niệm truyền thống chỉ coi người chồng là “trụ cột” của gia đình, là người định đoạt mọi công to việc lớn trong nhà, người vợ chỉ là người “nâng khăn sửa túi” cho chồng. Tuy nhiên, ngày nay quan niệm đó đã thay đổi cơ bản. Người phụ nữ cũng đã trở thành “trụ cột” trong gia đình, cùng với nam giới, phụ nữ cùng chia sẻ, đóng góp vào thu nhập chung, cùng có tiếng nói quyết định trong gia đình. Người phụ nữ trực tiếp lao động sản xuất tạo ra của cải vật chất góp phần xóa đói giảm nghèo, nâng cao thu nhập cho gia đình, làm giàu cho gia đình và xã hội. Đồng thời, người phụ nữ cũng là người quản lý các nguồn lực của gia đình. Không chỉ đảm nhiệm vai trò “*tay hòm chìa khóa*” cho gia đình, người vợ còn là chủ thể quan trọng của mọi quyết định lớn trong gia đình như: định hướng kinh doanh, sản xuất, định hướng đầu tư, mua sắm/cho/tặng tài sản lớn, cùng chồng quản lý thu nhập, cân đối thu chi, chi tiêu một cách hợp lý phù hợp với điều kiện hoàn cảnh kinh tế của gia đình và xã hội đảm bảo cho gia đình có cuộc sống ổn định.

Phụ nữ là người chăm sóc sức khỏe và sắp xếp tổ chức cuộc sống gia đình

Bình đẳng giới trong các lĩnh vực của đời sống xã hội được cải thiện rất nhiều, nhưng trong lĩnh vực phân công lao động gia đình, sự thay đổi trong vai trò giới chưa đạt được như kỳ vọng. Công việc nội trợ vẫn chủ yếu do phụ nữ đảm nhận. Ngoài trách nhiệm phát triển kinh tế, người phụ nữ đảm nhiệm vai trò nội trợ, chăm sóc nhà cửa sạch sẽ, ngăn nắp, chăm sóc sức khỏe, chăm sóc dinh dưỡng, tái tạo sức lao động cho các thành viên gia đình, chăm sóc người già, người ốm. Nhiều nghiên cứu đã chỉ ra thời gian dành cho công việc chăm sóc không lương của phụ nữ thường gấp đôi nam giới (4,2 giờ/ngày so với 2,2 giờ/ngày) và tỷ lệ người vợ tự quyết định các vấn đề chi tiêu hàng ngày trong gia đình gần như tuyệt đối (Học viện Phụ nữ Việt Nam, 2020).

Trong xã hội truyền thống, người vợ có bốn phận phục tùng chồng, nghe theo sự sắp đặt của chồng “phu xướng, phụ tùy”. Người vợ chỉ tề gia nội trợ để người chồng gánh vác công việc xã hội. Xã hội hiện đại đòi hỏi người vợ vừa là chủ thể tham gia vào các hoạt động bên ngoài và giao dịch xã hội, nhưng đồng thời họ cũng chính là người sắp xếp tổ chức cuộc sống gia đình, lập kế hoạch và thực hiện cân đối thu, chi, cùng chồng phân công công việc cho các thành viên một cách hợp lý, đảm bảo sự bình đẳng trong lao động, nghỉ ngơi, cuộc sống gia đình vui vẻ đầm ấm, hòa thuận, phù hợp với sở thích và tạo cơ hội cho các thành viên phát triển khả năng của bản thân.

b) Với tư cách làm mẹ

Người phụ nữ duy trì nòi giống, mang thai, sinh con và nuôi dạy con

Theo tự nhiên, vai trò làm mẹ sẽ đến sau vai trò làm vợ. Người phụ nữ có thiên chức cao quý là sinh đẻ để duy trì nòi giống và nuôi dưỡng con cái từ khi con cất tiếng chào đời đến khi con trưởng thành, tự lập. Những đứa trẻ thường nhận được sự chăm sóc, nuôi nấng

---

của người mẹ nhiều hơn là từ người cha. Phẩm chất đạo đức, nhân cách của người mẹ có ảnh hưởng to lớn đến sự hình thành thể lực, trí lực, phẩm chất, nhân cách của đứa con. Bằng tình thương và sự hy sinh vô bờ bến, người mẹ nuôi dạy con và cũng là tấm gương về đối nhân xử thế, phẩm chất đạo đức, nhân cách, lòng khoan dung, độ lượng để mỗi người con tự soi, sửa mình mà khôn lớn trưởng thành.

Người mẹ cũng là người thầy đầu tiên của mỗi người. Từ khi con cất tiếng khóc chào đời, người mẹ là người đầu tiên dạy con biết lắng nghe, biết biểu lộ cảm xúc. Khi con lớn hơn một chút, mẹ dạy con từng bước đi chập chững, dạy con từng câu nói bập bẹ và các cử chỉ, hoạt động trong sinh hoạt. Khi con đã lớn, mẹ dạy con các hành vi đạo đức, cách ứng xử theo chuẩn mực của xã hội. Người mẹ là chỗ dựa tâm lý tinh thần, tình cảm của con. Người mẹ biết lắng nghe, khuyên nhủ, dạy bảo, cảm hoá, giúp con tháo gỡ và vượt qua những trở ngại, khó khăn trong cuộc sống. Người mẹ cũng được xem là người bạn lớn của con, đặc biệt là con gái, để cùng chia sẻ, vượt qua mọi khó khăn trước ngưỡng cửa cuộc đời.

Phụ nữ vừa là người giữ gìn, trao truyền các giá trị văn hóa truyền thống gia đình, vừa xây dựng các giá trị mới của gia đình hiện đại

Trong gia đình, phụ nữ vừa là người gìn giữ nếp nhà, gia phong, nhắc nhở, giáo huấn các chuẩn mực đạo đức, văn hóa ứng xử, duy trì nề nếp truyền thống của gia đình cho các con, cháu; vừa là người tiếp thu và sáng tạo nên những giá trị văn hóa mới góp phần xây dựng nền văn hóa tiên tiến đậm đà bản sắc dân tộc, góp phần quan trọng trong việc xây dựng gia đình văn hóa. Phụ nữ là người giữ gìn lễ giáo trong gia đình, giữ gìn nề nếp trên kính dưới nhường, giáo dục hướng dẫn con cái theo các chuẩn mực đạo đức, thực hiện những quy tắc ứng xử trong gia đình. Phụ nữ lưu giữ, sáng tạo những câu ca dao, các làn điệu dân ca, khúc hát ru, các bài thơ... để lưu truyền cho đời sau những bài học về đạo lý làm người. Phụ nữ cũng là người giữ gìn phong tục tập quán trong các ngày lễ, ngày tết, ngày giỗ ông bà tổ tiên... thể hiện đạo lý hiếu kính, uống nước nhớ nguồn. Phụ nữ cũng là người lựa chọn các hình thức giải trí đáp ứng và nâng cao nhu cầu văn hóa tinh thần cho các thành viên, giáo dục bình đẳng giới trong gia đình. Với vai trò là người thầy đầu tiên của các con, phụ nữ là người tiếp thu các giá trị mới của nhân loại, thông qua lăng kính chủ quan của mình, người phụ nữ định hướng, dẫn dắt, động viên, cổ vũ con cái biết chắt lọc để lĩnh hội, học hỏi và trau dồi những giá trị khoa học - nhân - thiện - mỹ của nhân loại trong kỷ nguyên của cách mạng công nghiệp 4.0, đáp ứng yêu cầu phát triển con người thời đại mới.

4. Kết luận

Mỗi gia đình là một pháo đài phòng chống tệ nạn xã hội thì người phụ nữ chính là nhân tố tích cực, chủ lực của pháo đài đó, giữ gìn cho gia đình yên ấm, hạnh phúc, phòng tránh các tệ nạn và các mặt trái cơ chế kinh tế thị trường xâm nhập vào gia đình, gìn giữ cho gia đình một môi trường thuận lợi nhất cho phát triển nhân cách của các thành viên.

Người phụ nữ có vai trò vô cùng quan trọng trong xã hội và gia đình. Để phát huy vai trò to lớn của phụ nữ trong việc xây dựng xã hội và gia đình Thủ đô thời kỳ mới, những năm qua, Hội LHPN thành phố Hà Nội đã phát động: Phong trào thi đua Xây dựng người phụ nữ Thủ đô “Trung hậu - Sáng tạo - Đảm đang - Thanh lịch”; cuộc vận động “Xây dựng gia đình 5 không - 3 sạch” và cuộc vận động “Phụ nữ Thủ đô ứng xử đẹp”; xác định nhiệm vụ: Xây dựng người phụ nữ Thủ đô “Trung hậu - Sáng tạo - Đảm đang - Thanh lịch”, đáp ứng yêu cầu thời đại mới để xây dựng giá trị văn hoá đạo đức của người phụ nữ Thủ đô thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá và hội nhập quốc tế, kế thừa các giá trị gia đình truyền thống, đồng thời bổ sung những giá trị văn hoá đạo đức phù hợp với gia đình Thủ đô giai đoạn phát triển mới.

Tài liệu tham khảo

- Bộ Chính trị (2009). Kết luận số 62-KL/TW về tiếp tục đổi mới nội dung, phương thức hoạt động của MTTQ Việt Nam và các đoàn thể chính trị xã hội.
- Đỗ Thị Bình, Lê Ngọc Văn & Nguyễn Linh Khiếu (2002). *Gia đình Việt Nam và người phụ nữ trong gia đình thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước*. Hà Nội: Nxb Khoa học xã hội.
- Học viện Phụ nữ Việt Nam (2020). *Công việc chăm sóc không lương - Thực trạng và lượng hóa giá trị*. Hà Nội: Nxb Thanh niên.
- Học viện Phụ nữ Việt Nam (2020). *Kỷ yếu hội thảo khoa học quốc tế Vai trò giới trong gia đình hiện đại*. Hà Nội: Nxb Thanh niên.
- Hội LHPN thành phố Hà Nội (2019). Báo cáo đề tài “Nghiên cứu đề xuất giải pháp nâng cao chất lượng hoạt động của Hội Liên hiệp phụ nữ thành phố Hà Nội trong giai đoạn hiện nay”.
- Hội LHPN Việt Nam (2010). *Vai trò phụ nữ trong xây dựng gia đình no ấm, bình đẳng, tiến bộ, hạnh phúc*. Hà Nội: Nxb Phụ nữ.
- Lê Thị Quý (2013). Những giá trị truyền thống và hiện đại cần phát huy trong gia đình Việt Nam hiện nay. Lấy từ: <https://tapchicongsan.org.vn/web/guest/nguyen-cu/-/2018/21833/nhung-gia-tri-truyen-thong-va-hien-dai-can-phat-huy-trong-gia-dinh-viet-nam-hien-nay.aspx>
- Nguyễn Hữu Minh (2008). Khía cạnh giới trong phân công lao động gia đình, *Tạp chí Xã hội học*, 104(4), tr.44-56.
- Hoàng Khê (chủ biên) (2000). *Từ điển Tiếng Việt*. Đà Nẵng: Nxb Đà Nẵng.
- Sở Văn hóa và Thể thao Hà Nội (2020a). Báo cáo kết quả thực hiện công tác quản lý nhà nước về gia đình trên địa bàn Thành phố năm 2020.
- Sở Văn hóa và Thể thao Hà Nội (2020b). Báo cáo tổng kết 15 năm thực hiện Chỉ thị 49-CT/TW ngày 21/02/2005 của Ban Bí thư “về xây dựng gia đình thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước”.

Trần Thị Minh Thi (2022). Những giá trị cơ bản của gia đình Việt Nam đương đại và một số vấn đề đang đặt ra. Lấy từ: <http://ifgs.vass.gov.vn/Nghien-cuu-khoa-hoc/Nhung-gia-tri-co-ban-cua-gia-dinh-Viet-Nam-duong-dai-va-mot-so-van-de-dang-dat-ra-210222.html>

Lê Ngọc Văn (2011). *Biến đổi gia đình Việt Nam*. Hà Nội: Nxb Khoa học xã hội.